

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN EL YIKAMA ALIŞKANLIKLARI İLE BİLGİ DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Dr. Nuray ENÇ
Yard.Đç.Dr.Türkinaz ATABEK
Dr.Rengin ACAROĐLU

*İ.Ü.Florence Nightingale Hemşirelik
Yüksek Okulu Öğretim Elemanları*

GİRİŞ

İnsanların çeşitli mikroorganizmalara barmak olduğu, ayrıca bir kişide hastalık yapmayan mikroorganizmanın diğer bir kişide hastalık yapabileceği bilinmektedir.

Deri patojen mikroorganizmalara karşı etkin bir engeldir. Bu nedenle doğru bir el yıkama ile deri yüzeyindeki mikroorganizmaların bir kısmının atılımı sağlanır. Ellerde geçici ve kalıcı olmak üzere iki tür mikroorganizma bulunur. Kalıcı mikroorganizmalar genellikle derinin kıvrıntılı, çukur yerlerine ve tırnak altlarına yerleşirler. Bu nedenle bu mikroorganizmaları elleri yıkayarak ve fırçalayarak arındırmak hemen hemen imkansızdır. Ancak ovma ya da fırçalama ile sayıları azaltılabilir ve taşınmaları önenebilir. Geçici mikroorganizmalar en çok derinin açıkta kalan bölgelerinde bulunur. Vücut yağı ve kirlerle birlikte vücuda gevşek olarak bağlanmıştır. Eller su ve sabunla ovularak yıkandığında mekanik ve kimyasal nedenlerle bu mikroorganizmalar kaybolur (1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12).

Şüphesiz mikroorganizmaların direkt buluşmasında eller önemli rol oynamakta, kötü hijyen koşulları, temel bazı kişisel temizlik kurallarının bilinmemesi ve önemsenmemesi yüzünden enfeksiyon hastalıkları problemi olmaktadır. Bu yüzden, gelecekte daha sağlıklı ve medeni bir toplumun oluşabilmesinde eğitilmiş, bilinçli ve topluma örnek olabilecek bireylerin yetişmesi önemlidir.

Bu bağlamda çalışmamız, Üniversite öğrencilerinin el yıkama konusundaki bilgi ve davranışlarını saptamak amacıyla planlanmıştır.

MATERYAL VE METOD

Bu çalışma 1993 yılında, İstanbul Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamına alınan 115 olgu rastlantısal örneklem ile seçilmiştir.

Veri toplama aracı olarak öğrencilerin el yıkama alışkanlıklarının ve el yıkama ile ilgili bilgilerinin araştırıldığı anket formu kullanılmıştır.

Elde edilen veriler istatistiksel yönden yüzdellik ve χ^2 testi uygulanarak değerlendirilmiş ve sonuçlar tablolar halinde toplanmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Tablo 1 : Öğrencilerin Tanıtıcı Özellikleri

TANITICI ÖZELLİKLER	SAYI (N)	%
YAS		
17-21	82	71,3
22-26	30	26,1
27 ve →	3	2,6
CİNSİYET		
Kadın	66	57,4
Erkek	49	42,6
MEDENİ DURUM		
Evli	3	2,6
Bekar	112	97,4
YAŞADIĞI YER		
Öğrenci Yurdu	23	20,0
Ev	92	80,0
ÖĞRENİM YILI		
1.	28	24,3
2.	25	21,7
3.	28	24,3
4. ve →	34	29,6
YAŞADIĞI YERDE HİJYENİK ORTAMIN UYGUNLUĞU		
Evet	109	94,8
Hayır	6	5,2
OKULDA HİJYENİK ORTAMIN UYGUNLUĞU		
Evet	59	51,3
Hayır	56	48,7

EL YIKAMA SIKLIĞI		
1-2	5	4.3
3-4	35	30.4
5 ve →	75	65.2
TIRNAK TEMİZLİĞİ DURUMU*		
Uzadıkça kesme	88	76.4
Fırçalama	30	26.1
Törpüleme	49	42.7
Manikür Yaptırma	10	8.7

* Seçenekler birden fazladır.

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırma kapsamına giren öğrencilerin yaş dağılımı incelendiğinde büyük çoğunluğun (%71.3) 17-21. yaş grubunu oluşturduğu ve bunların %57.4’ünün bayan olduğu görülmüştür.

Aynı tabloda öğrencilerin medeni durumuna bakıldığında %97.4’ünün bekar olduğu ve %29.6’sının öğrenim yılının 4 ve daha fazla olduğu saptanmıştır.

Öğrencilerin yaşadığı yere göre dağılımı incelendiğinde %80’inin evde kaldığı görülmüştür.

Araştırma kapsamına giren öğrencilerin yaşadığı yerde %94.8 gibi çoğunluğun el temizliği için uygun ortama sahip olmasına karşın okul ortamında ise bu oranın %51.3’e düştüğü görülmüştür.

Öğrencilerin Tablo 1’de görüldüğü gibi el yıkama sıklığı incelendiğinde çoğunluğun (%65.2) günde 5 ve daha fazla sıklıkta el yıkadığı saptanmıştır.

Tırnak temizliğinde öğrencilerin nelere önem verdikleri incelendiğinde %76.4’ünün kesme, %42.7’sinin ise törpüleme yanıtı verdiği görülmüştü.

Tablo 2: Öğrencilerin El Yıkama İle İlgili Bilgilerinin Dağılımı

SORULAR	Katılıyorum		Katılmıyorum	
	n	%	n	%
Ders araçlarını kullanmadan önce ve sonra eller yıkanmalıdır	82	71.3	29	25.2
Çalışma günü sonunda eve döndüğünde eller yıkanmalıdır	103	89.6	9	7.8
El yıkama işlemi sırasında durgun su kadar akar su etkilidir.	42	36.5	67	58.3

Tablo 2’de görüldüğü gibi; “Ders araç ve gereçlerini kullanmadan önce ve sonra eller yıkanmalıdır.” İfadesine öğrencilerin %71.3’ünün katıldığı gözlenmiştir. Bu ifade öğrencilerin cinsiyeti ve el yıkama sıklığı gibi değişkenlerle karşılaştırıldığında istatistiksel yönden anlamlı bulunmuştur ($\chi^2 = 12.04$ $p < 0.001$ – Tablo 3).

Tablo 3: Olguların Ders Araçlarını Kullanmadan Önce ve Sonra El Yıkama Sıklığının Cinsiyet ile Karşılaştırılması.

Cinsiyet	Yanıt		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Kadın	(46.54)		(16.45)			
	55	87.3	8	12.7	63	56.8
Erkek	(35.45)		(12.54)			
	27	56.3	21	43.8	48	43.2
Toplam	82	73.9	29	26.1	111	100

$$\chi^2 = 12.04 \quad p < 0.001$$

(*) Parantez içindeki değerler beklenen değerlerdir.

Ders araçlarını kullanmadan önce ve sonra el yıkama sıklığı dağılımı kadınlarda beklenenin üstünde olmasına karşın erkeklerde beklenenin altında bulunmuştur. Nitekim, Prichard ve Hat haway’in yaptığı çalışmada (1988) Erkeklerin ellerini uygun zamanlarda ve uygun teknikle yıkama oranının kadınlara oranla daha düşük olduğu saptanmıştır (4). Bu bulgu bizim çalışmamızla paralellik göstermektedir.

Araştırma kapsamına giren öğrencilerin el yıkama sıklığı dağılımı ile “Ders araçlarını kullanmadan önce ve sonra el yıkanmalıdır” yanıtı karşılaştırıldığında ellerini 5 ve daha fazla sıklıkla yıkayan öğrencilerin yanıtı beklenenin üstünde bulunmuştur. Bu da bize öğrencilerin bilgilerinin davranışlarına yansımalarını göstermektedir.

“Çalışma günü sonunda, eve dönüldüğünde eller yıkanmalıdır” ifadesine öğrencilerin %89.6’sının katıldığı gözlenmiştir (Tablo 2). Bu ifade el yıkama sıklığı ile karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($\chi^2 = 7.28$ $p < 0.05$ – Tablo 4).

Tablo 4: “Çalışma Günü Sonunda Eller Yıkanmalıdır” İfadesinin
“El Yıkama Sıklığı” İle Karşılaştırılması.

El Yıkama sıklığı	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
1 - 2	(4.59) 3	60.0	(0.40) 2	40	5	4.5
3 - 4	(32.1) 33	94.3	(2.81) 2	5.7	35	31.3
5 - →	(66.21) 67	93.1	(5.78) 5	6.9	72	64.3
Toplam	103	92	9	8	112	100.0

$$X^2 = 7.28 \quad p < 0.05$$

Nitekim, öğrencilerde çalışma günü sonunda ellerini 1 – 2 kez yıkayanların dağılım sayısı beklenenin altında olmasına karşın 3 – 4 kez ve daha fazla sayıda ellerini yıkayanların dağılım sayısı beklenenin üstünde bulunmuştur.

Günlük yaşamda el yıkama sıklığı hastalıklardan korunmada dolayısıyla sağlıklı yaşamada önem taşıdığından dolayı elde edilen bu sonuç olumlu olarak değerlendirilebilir.

Tablo 2’de görüldüğü gibi el yıkama işlemi sırasında “Durgun su, akar su kadar etkilidir” ifadesine olguların %36.5’inin katıldığı, %58.3’ünün ise katılmadığı gözlenmiştir. Bu ifade “El yıkama sıklığı” ve “Yaşadığı yer” ile karşılaştırıldığında anlamlı fark bulunmuştur ($p < 0.05$).

Bu sonuca göre el yıkama işlemi sırasında “Durgun su akar su kadar etkili değildir” seçeneğine katılanların dağılımı incelendiğinde; 3-4 kez ve daha fazla el yıkayan olguların yanıtları beklenenin üstünde bulunmuştur.

Yine aynı şekilde olguların yaşadığı yer ile karşılaştırıldığında “evde” yaşayanların yanıtı beklenenin üstünde olmasına karşın “öğrenci yurdunda kalanların” yanıtı beklenenin altında bulunmuştur.

Tablo 5: Öğrencilerin El Yıkama ile İlgili Bilgilerinin Dağılımı

SORULAR	Katılıyor		Katılmıyor		Yanıtsız	
	n	%	n	%	n	%
El yıkama ile ellerdeki kalıcı mikropların atılımı sağlanır.	77	67.0	31	27.0	7	6.0
Mikropların direkt buluşmasında ellerin önemli rolü vardır.	111	96.5	1	0.9	3	2.6
Eller güne başlarken yıkanmalıdır.	107	93.0	4	3.5	4	3.5
Eller yemeklerden önce ve sonra	112	97.4	1	0.9	2	1.7

Eller tuvalete girmeden önce ve sonra yıkanmalıdır.	112	97.4	1	0.9	2	1.7
Eller öksürdükten, hapşırıdıktan sonra yıkanmalıdır.	107	93.0	6	5.2	2	1.7
Eller göz, ağız, burun, kulak gibi mikropların rahatça girebileceği yerlere dokunmadan önce ve sonra yıkanmalıdır.	99	86.1	12	10.4	4	3.5
El yıkama işlemi sırasında bilek ve parmaklardan takılar çıkarılır.	94	81.7	15	13.0	6	5.2
Mikropları uzaklaştırmak için avuç içi, el sırtı, parmaklar ve parmak araları 3 dakika süre ile yıkanılır.	96	83.5	14	12.2	5	4.3

Ellerdeki kalıcı mikroorganizmalar genellikle derinin kıvrıntılı yerlerine ve tırnak altlarına yerleşirler, yerleştikleri doku araları ve kıvrıntıları nedeni ile bu mikroorganizmaları elleri yıkayarak ve fırçalayarak arındırmak hemen hemen imkansızdır. Ancak, ovuşturma yada fırçalama ile sayıları azaltılabilir ve taşınmaları önlenir (4,7,12). Bizim yapmış olduğumuz araştırmada öğrencilerin %67'si el yıkama ile kalıcı mikroorganizmaların atılımı sağlanır yanıtını vermiş olup, literatür bilgilerine ters düşmekte ve öğrencilerin bu konuda yanlış bilgiye sahip olduğu görülmektedir (Tablo 5).

Oysa mikroorganizmaların direkt buluşmasında, ellerin önemli rol oynadığı bilinmektedir. Nitekim yaptığımız araştırmada, öğrencilerin %96.5'inin mikropların direk buluşmasında ellerin önemli rolü olduğunu belirtmiştir (Tablo 5).

Mikroorganizmaları uzaklaştırmak için eller; güne başlarken, yemeklerden önce ve sonra, yiyeceklere dokunmadan, tuvalete girmeden önce ve sonra, öksürdükten-hapşırıdıktan sonra göz, ağız, burun, kulak gibi mikroorganizmaların rahatça girebileceği yerlere dokunmadan önce ve sonra, ders araç gereçlerini kullanmadan önce ve sonra, çalışma gününün sonunda yıkanmalıdır (1,2,3,4,5,6,7,9,10,11,12). Tablo 5'de görüldüğü gibi yaptığımız çalışmada öğrencilerin çoğunluğunun el yıkama ile ilgili bilgilerinin literatür bilgileri ile uyum gösterdiği saptanmıştır.

Yapılan bir çalışmada, öğrencilerin çoğunluğunun elleri ne zaman ve niçin yıkanmasına ilişkin bilgilerinin yeterli olmasına karşın nasıl yıkayacaklarını bilmedikleri saptanmıştır (4). Oysa bizim yaptığımız araştırmada öğrencilerin %83.5 oranında mikropları uzaklaştırmak için avuç içi, el sırtı, parmaklar ve parmak aralarının 30 saniye süre ile yıkanması gerektiğini belirtmişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak bu çalışmada öğrencilerin el yıkama konusundaki bilgilerinin yeterli olduğu görülmüştür.

Kişisel temizlik olayının öğrenme, görme ve yaşama olgusu olduğu bilinmektedir. Ayrıca sosyo-ekonomik ve kültürel faktörler temizlik konusundaki tutum ve davranışların kazanılmasında önemli etken olmaktadır.

Bu nedenle; okullarda, fizik ortamın, hijyenik koşullara uygun hazırlanması ve temizliğin sağlanması,

Hekim, hemşire ve diğer sağlık disiplini üyelerinin sağlık eğitimi konularına ağırlık vermesi,

Okullarda sağlıkla ilgili film, gösteri, slayt, tartışma gibi öğrencileri motive edecek ve etkileyecek eğitim araçlarından yararlanılması,

Medya aracılığı ile sık sık sağlık eğitimine ve sağlıkla ilgili mesajlara yer verilmesi gerekmektedir.

ÖZET

Enfeksiyon hastalıkları, yetersiz hijyen koşulları, kişisel temizlik kurallarının bilinmemesi ve önemsenmemesi nedeniyle problem olmaktadır. Bu yüzden topluma örnek olabilecek Üniversite öğrencilerinin bu konuda eğitimi ve bilinçli olması önem kazanmaktadır.

Çalışmamızda Üniversite öğrencilerinin, el yıkama konusunda yeterli bilgi ve alışkanlıklara sahip olduğu görülmektedir.

SUMMARY

A Comparison of the Knowledge and Habits of University Students Regarding Handwashing.

Because of inadequate hygiene conditions and intentional or unintentional neglect of personal cleanliness, infectious diseases are still a problem. For this reason, it is important to educate university students, who are potential role models for the rest of society.

Our study showed that university students have enough information about hand-washing and practice What They Know.

In our study, university students have sufficient knowledge about handwashing.

KAYNAKLAR

1. Babadağ, K.: Hemşirelik Yüksek Okulu Lisans Programı Birinci ve Son Sınıf Öğrencilerinin Kişisel Sağlıkları ile İlgili Uygulamalarının Karşılaştırılması. İ.Ü. Sağ. Bil. Enst. Doktora Tezi İstanbul, (1984).
2. Beverly, J., Rambo, L.A., Wood, W.B.: Nursing Skills for Clinical Practice. W.B. Saunders Co., New York, (1980).
3. Broadwell, L., Miltunivic, B.: Medical-Surgical Nursing Procedures. Van Nostrand, Reinhold Co., New York, (1977).
4. Day, R.A., Arnaud, S., Monmsma, M.: Effectiveness of a handwashing program, *Clinical Nursing Research*, Vol.2, No.1, February (1993).
5. Dison, N.: Clinical Nursing Techniques. The C.V. Mosby Co., Fourth Ed., London, (1979).
6. Henderson, V., Nite, G.: Principles and Practice of Nursing. Mc. Millan Pub Co., New York, (1978).
7. Larson, E.: Handwashing, *American Journal of Nursing*, July, (1989).
8. Larson, E., Leyden, J.J., Ginley, K.J.: Physiologic and microbiologic changes in skin related to frequent handwashing, *Infection Control*, Vol.7, No.2, (1986).
9. Lash, A.: El yıkama Tekniği ve İnfeksiyon. *THD* No:1, Ankara, (1979).
10. Murray, M.: Fundamentals of Nursing. 2 nd Ed., Prentice-Hall, New Jersey, (1980).
11. Saperstain, A.B., Frazier, M.A.: Introduction to Nursing Practice. F.A. Davis Co., Philadelphia, (1980).
12. Zalcul, S.M.: Clinical Skills and Assisting Techniques for the Medical Assistan. Mosby Co., St Louise, (1988).